

שנכנס אברהם אבינו ע"ה בקדושת הברית עד שלשה ימים השיג שלימות התגלות אלקות...'.
(מתוך תורת אמת תשא)

רמזים נוספים במשנתנו – ע' בספר עבודת ישראל לפרשת זכור; פרי צדיק ר"ח אדר א; סוד ישרים פורים טז.
טעם לכך שלא נשנו במשנה אלא דיני קריאת המגילה ולא שאר הלכות פורים – ע' טעם ע"ד הסוד בספר אוהב
ישראל (חנוכה ד"ה למה).

רמז בזמני ימי הפורים ב"ד באדר ובט"ו בו (בסוד הפסוק "כי יד על כס י'ה" ובסוד יהושע – "יה יושיעך") – ע'
יערות דבש ח"ב דרוש יג, עמ' שטו (מהדורת ירושלים תש"ס).

מנצפ"ך צופים אמרום –

כפילות חמשה אותיות הללו מרמזת על טובות ונחמות המסודרים לישראל מאז בריאת שמים
וארץ ועד לגאולה העתידה; –

אברהם אבינו, שבזכותו נבראו שמים וארץ [כפי שדרשו על 'בהבראם'] כי ממנו כמו הותחלה
הבריאה, נאמר בו לך לך – כפילת ה'ך', ואז נתברך בכל הברכות ככתוב ואברכך ואגדלה שמך.
ביצחק אבינו נתקיימה הטובה בכפילת ה-מ', כמו שמצינו שאמר לו אבימלך כי עצמת ממנו,
ואמרו חז"ל זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך.

ביעקב נתקיים הטוב הנרמז בכפילת ה-נ', במה שאמר לעשו כי חנני אלקים וכי יש לי כל, וכפי
שאמרו חכמים ז"ל במדרש (ב"ר ס"פ עג) על גודל ברכת מקנהו.

ביוסף הצדיק נתקיימה הברכה והטובה הרמוזה בכפילת ה-ף', וזה שקראו פרעה צפנת פענח,
וכבר נודעה הטובה שהיה לו במצרים ובו נאמר סימן הגאולה 'פקד פקדתי' כאמרם ז"ל.

וכפילות ה-ץ' עדיין לא ראינו כי היא תיגלה בביאת משיחנו, כפי שרמזו הפייטן קול צמח איש
צמח שמו מבשר ואומר וכן נאמר 'הקמתי לדוד צמח צדיק'.

וזה שנאמר (בישעיהו כד, טז) מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק – מארבע אותיות הכפולות:
מ'כ'נ'ף' – זמירות שמענו, כבר שמענו קיום טובותיהם, אבל 'צבי לצדיק' – עדיין אנו צבים (=)
חפצים) ומצפים לראות כפילות הצדי"ק (אוהב ישראל, לקוטים חדשים מהרה"ח הגאון משיפוטיבקע).

דף ג

'אין מהוה הוה ולא הוה ידעי הי באמצע תיבה והי בסוף תיבה ואתו צופים ותקינו פתוחין באמצע
תיבה וסתומין בסוף תיבה. סוף סוף אלה המצות שאין נביא עתיד לחדש דבר מעתה'. כאן לא נקט
הלשון כדלעיל 'שאינ נביא רשאי לחדש' אלא שאינו עתיד לחדש – כי עתה המדובר הוא על בירור
ספק ולא על חידוש הלכה, והרשות ביד הנביא לברר ספקות [כפי שמצינו בב"ב נח. שביררה בת קול
את מדת המערה לרבי בנאה וסמך על כך לדינא] אלא שלמדנו מ'אלה המצוות' שלא הניחו להם ספקות
רק הכל נמסר להם בבירור שלא יצטרכו עוד לנביא לברר (עפ"י אמת ליעקב).

וכן עמד על דקדוק שינוי הלשון בספר טוב ראייה, ע"ש בהרחבה.

'אלא שכחום וחזרו ויסדום'. פירוש: חזרו צופים ויסדום שלא בדרך נבואה, שאין הנביא רשאי לקבוע

הלכה על פי נבואה, אף לא גילוי דין שנשכח, כי 'לא בשמים היא' ואין נמסרים דברי תורה בנבואה לאחר משה רבינו – אלא החזירום כשאר חכמים, וכגון מה שאמרו (בתמורה טז) בעתניאל בן קנז שהחזיר הלכות שנשתכחו בפלפולו (עפ"י אגרות משה או"ח ח"א יד, א, ועע"ש ביו"ד ח"ג קנה). ובשו"ת חות יאיר (קצב אות טו) משמע שאפשר שישתכחו פרטי דינים וכד' ויחזירם הנביא על ידי התגלות נבואה, אלא שהלכה פסוקה שנשתכחה, אין הנביא רשאי לישאל עליה בדבר ד'. וצ"ע. וכן בספר אמת ליעקב נראה שגילוי דבר שנשכח יכול להעשות ע"י נביא או בת קול. ונראה מפני שזהו כגילוי מציאותי מה היה הדין הנוהג מקדמת דנא [וכגון גילוי הנביא את מקום המזבח, כמו שאמרו בזבחים], ולא חידוש דין.

יש מפרשים שלכך שכחום, שנוקט כדעת האומר (בסנהדרין כא–כב) שקודם עזרא היתה התורה כתובה בספרים בכתב עברי וחזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורי, לכך נשתכחו פתוחות וסתומות של מנצפ"ך שהם בכתב אשורי. ונתעורר הספק לאחר גניזת הלוחות בימי יאשיהו (ערשב"א מהרש"א טו"א ורש"ש).

מבואר לפי זה שגם למאן דאמר כתובה היתה בכתב עברי, זהו רק בספרים אבל הלוחות היו כתובות בכתב אשורי, שלכך מ"ם וסמ"ך שלהם בנס היו עומדים – וכדברי הריטב"א. אכן בירושלמי וברבנו חננאל בסנהדרין מבואר שאף כתב הלוחות תלוי באותה מחלוקת, ולפי זה סוגיתנו נוקטת שהיתה כתובה מעולם בכתב אשורי [שאין בכתב עברי אות סגורה מלבד ה-ע' שצורתה משולש], וא"כ צריך באור כיצד נשתכחו מנצפ"ך הלא היו להם ספרים.

אך יתכן שאף לפי דעה זו נקטו כמאן דאמר בכתב עברי היתה כתובה, ולא אמרו מ"ם וסמ"ך בנס עומדים אלא בלוחות ראשונים שהם ניתנו לדברי הכל בכתב אשורי שיש בכל קוץ וקוץ ממנו תלי תלים של הלכות וסודות, משא"כ לוחות שניים שנשתנה להם הכתב בגלל החטא, וכדברי כמה מהמפרשים (ע' במצוין ביוסף דעת סנהדרין כא:). ולפי"ז לא היתה תלויה שכחתם בגניזת הלוחות בימי יאשיהו, שהם לוחות שניות.

'יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי'. כלומר קבלה היתה בידו מפייהם [שהכניס בתרגומו באורים שהיו מקובלים לו במסורת מאותם נביאים. מהר"ץ חיות], אבל לא שמע מהם ממש שהרי לא היה בזמנם (עפ"י מהרש"א).

'ונדעזעה ארץ ישראל... יצתה בת קול ואמרה מי הוא זה שגילה סתריי לבני אדם'. בתורי"ד (קמא) פירש שלכך נודעזעה, שכיון שכתב תרגום המקראות, שוב אינם מוסרים נפשם ללמוד כבתחילה. וצריך לפרש שהוא טעם אחד עם גילוי הסתרים האמור; שע"י גילויים לבני אדם שוב אינם ממשמשים בה בלהיטות לדעת מכמנותיה.

'האי מאן דמבעית... מאי תקנתיה – ליקרי קריאת שמע'. אף על פי שאסור להתרפאות בדברי תורה – להגן מותר (כמו שאמרו בשבועות טו:), ואף על פי שכבר נתפחד נחשב בגדר 'להגן' (עפ"י מהרש"א סנהדרין צד).

'כהנים בעבודתן ולוים בדוכנן וישראל במעמדן כולן מבטלין עבודתן ובאין לשמוע מקרא מגילה'. משמעות הלשון שאפילו בשעה שעוסקים ומתכוננים לעבוד, מפסיקים ובאים לקרוא. ודין מיוחד הוא בקריאת המגילה שלא כבשאר כל המצוות שהעוסק במצוה פטור מן המצוה. וכן נטה הגרי"ז מבריסק (עפ"י מעתיקי שמועה בשם נתיבות הקדש).

ואולם הריטב"א כתב שנראים הדברים שכל שהתחילו בעבודה אין מבטלים אותה אא"כ לא יהיה מי שיקרא להם מגילה, אז מפסיקים וקוראים וחוזרים לעבודתן.

'שמבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה'. אעפ"י שגם קריאת המגילה תלמוד תורה הוא, אך למי שעוסק בלימוד בעיון ומבטל ממנו בשביל הקריאה, יש בדבר משום ביטול תורה לפי רמת לימודו, שהרי באותו הזמן היה יכול ללמוד ביתר עיון והעמקה (ערש"ש; מועדים וזמנים ח"ב קסט. וע"ע מהר"ץ חיות).

ויש אומרים שהקורא מגילה בפורים אכן אינו מקיים מצות תלמוד תורה בכך, כי קריאתו אינה לשם לימוד [וכמו שנראה מתוך דברי הירושלמי (עמוס' ברכות יא): שהקורא קריאת שמע בעונתה אין מקיים בכך מצות תלמוד תורה] (ע' הגהות חכמת שלמה תרפז; שו"ת בית אפרים סו; אמת ליעקב – כאן. וע' הליכות שלמה פי"ט הערה 26 שצירף דעה זו להקל למי שנכנס לבית הכנסת ביום פורים כשמתחילים לקרוא המגילה ועדיין לא בירך ברכת התורה ואין לו מנין אחר – ישמענה בלא ברכ"ת כדי שלא יפסיד קריאתה בציבור).

אף על פי שמבטלים תלמוד תורה לקיים כל המצוות, השמיענו כאן שמבטלים כדי לקרותה בציבור (ראשונים).

ואעפ"י שלדעת רב (להלן ה.) אין חיוב לטרוח ולקבץ עשרה לקריאת המגילה, ומשמע אפילו במקום שלא יהא שם כלל קריאה בעשרה אם לא יקבץ – אעפ"י מבטלים תלמוד תורה לקרוא המגילה בציבור משום ברוב עם הדרת מלך ופירסום הנס ברבים (עפ"י רשב"א ור"ן ה.).

ע' ברכות נג. מחלוקת ב"ש וב"ה אם בבית המדרש מברך כל אחד ואחד לעצמו על האור או אחד מברך לכולם משום 'ברב עם הדרת מלך'. ויתכן שכאן בית שמאי מודים משום פירסום הנס, וכדילפינן מ'משפחה ומשפחה'.

'אמר לו: אמש ביטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו בטלתם תלמוד תורה...'. התוס' פרשו דרשת הגמרא, שכך אמר לו יהושע הלגו אתה – בשביל תלמוד תורה באת, שכתוב בה תורה צוה לנו, אם לצרינו – בשביל הקרבנות שמגנים עלינו מצרינו. ואמר לו המלאך עתה באתי – על תלמוד תורה באתי, שכתוב בו ועתה כתבו לכם את השירה הזאת.

ובאר הג"ר יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, הרב דפוניבוז, מדוע נשתנה הכינוי לתורה בתשובה מבשאלה – כי הנה התורה מהוה לאדם מישראל את כל שירת חייו. כל לבו ונשמתו הוא משקיע בה, וההרגשים העמוקים ביותר שלו באים לידי ביטוי בעסק התורה. התורה נוגעת במיתרים העדינים העמוקים ביותר של נפש איש ישראל. זוהי בחינת ה'שירה' שבתורה – ועתה כתבו לכם את השירה הזאת. זוהי איפוא תשובת המלאך: אף כי עסוקים הייתם במלחמה כל היום ויש לכם 'סיבות טובות' להיבטל מן התורה, אך אילו היתה לכם התורה 'שירה' הממלאה כל ישותכם וחייכם, כפי הראוי, לא הייתם בטלים ממנה אפילו שעה אחת, גם בשעת קושי ומלחמה, שהרי בכל רגע ובכל מצב (ועתה) נותנת התורה חיים ורוממות ורון להוגיה (כתבו לכם את השירה הזאת); –

מיד וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק – אר"י מלמד שלן בעומקה של הלכה. על ידי לינה בעומקה של הלכה דוקא, באה ה'שירה' של תורה לידי ביטוי, בהיות האדם משקיע את כל כולו בעסק התורה ולן בעומקה עם כל לבו נפשו ונשמתו (עפ"י זכרון שמואל עמ' תקעד).

[בוה יש לבאר דברי הגמרא (בע"ז ג:): 'אמר ריש לקיש: כל העוסק בתורה בלילה, הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום שנאמר יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי' – כינה את התורה הנלמדת בלילה

'שירה', כי בשעה זו שהאדם עייף ומבקש מנוחה לנפשו ממאורעות היום ועם כל זאת הוא עוסק בתורה, הרי זה לאות שתורתו יקרה לו ביותר, לא ימיש ממנה יום וליל – זהו הלימוד שבבחינת 'שירה'. ולפום צערא אגרא – התורה שלומד באף ובקושי היא שעומדת לו לאחר זמן ומושכת עליו חוט של חסד ביום] (נמסר ע"י הרב הדר יהודה מרגולין שליט"א).

בשם החפץ חיים (מובא בח"ח עה"ת): לכך נתכנתה התורה ב'ועתה' – שכן מצוותה בכל מצב ובכל זמן, והרי כל רגע נתון (ועתה) זהו זמנה.

(ע"ב) 'הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת, יכול יטמא... תלמוד לומר ולאחתו – לאחתו הוא דאינו מיטמא אבל מיטמא למת מצוה'. יש לפרש הדרש: ניקוד האל"ף בפת"ח (ולאחתו) הוא שלא כפי כללי הדקדוק, שהיה לו להיות בחטף פתח [כדרך שכתוב בפרשת אמור לענין כהן הדיוט – ולאחתו]. ולכן דרש מלשון 'אחתו' – שיצא מידי כרת המכרית נשמתו, והיינו זה שהלך לשחוט את פסחו ולמול את בנו [שדינם בהכרת] ומת לו מת – לא יטמא, לצאת מידי הכרת. וכן אמרו (במדרש שיר השירים ה,ב) על הפסוק פתחי לי אחתי רעיתי וגו', 'אחתו' – שנתאחו לי במצרים בשתי מצוות, בדם הפסח ובדם מילה. וזה מרמז כאן בולאחתו – כלומר, אפילו אותן שתי מצוות אלו המאחים את ישראל לקב"ה – נדחות הן מפני מת מצוה (הגהות רא"מ מפינסק [ומובא בשמו בהעמק דבר נשא]). וכע"ז כתב חתנו בעל תורה תמימה פר' נשא).

'כרך שישב ולבסוף הוקף נדון ככפר. מאי טעמא דכתיב ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה – שהוקף ולבסוף ישב ולא שישב ולבסוף הוקף. יש מפרשים, לפי שכתוב 'מושב' בניקוד פתח, הרי זו סמיכות לתיבה שלאחריה, מושב של עיר חומה – משמע שהיתה עיר חומה לפני שנתישבה (עפ"י ר"ן; קרית ספר הל' שמיטה ויובל יב).

וכיצד ידעו איזו עיר הוקפה קודם לשיבתה? יש אומרים שעל פי הדיבור ידעו (עפ"י מאירי). ויש אומרים לפי שסתם ערים היו ניקפות תחילה ואחר כך מתישבות, כפי מנהג בוני המדינות (עפ"י רמב"ן). וכתב שהוא הדין עתה, כל שידוע על כרך שהיה מוקף חומה מימות יהושע בן נון, יש לסמוך שהוקף ולבסוף ישב וקורא בט"ו. וכ"ד הר"ן וכ"כ הרמ"א (תרפח). ודוקא בכרכים דהיינו ערי מבצר כן הדרך, אבל לא בסתם ערים. מצות ראייה – בישוב קושית האחרונים). ועוד כתב הר"ן שאין מתחשבים בשיבת עובדי כוכבים, שאפילו נתישבו הנכרים תחילה, כיון שישראל באו לאחר שהוקפה הרי זו כעיר חומה שהוקפה ולבסוף נתישבה (ומ"מ הוצרך לבסוף לתרץ כדברי הרמב"ן, כי הלא בחו"ל ודאי יש להתחשב עם ישיבת הנכרים, ומניין ידענו שהוקף ולבסוף ישב – אלא משום שהולכים אחר הרוב. ולפי מסקנתו כבר אין הכרח לומר שישבת נכרים אינה נחשבת. ויתכן נפ"מ ליריחו שלא נתישבה ע"י ישראל עד שנפלו חומותיה).

'כרך איצטריך ליה אע"ג דמיקלעי ליה מעלמא'. הגם שאותם הבאים מבחוץ אינם בטלים ושוהים בבית הכנסת, אעפ"כ משמע שאילו היו מבני המקום, היו קוראים כעיר גדולה. ומוכח מכאן שאין צריך עשרה אנשים מסוימים הבטלים ממלאכתם ממש אלא העיקר הוא שלעולם ישנם עשרה אנשים בבית הכנסת בזמן התפילה, ולעולם אין תפילה נפסדת מהם בעונתה (עפ"י רמב"ן).

*

גדול תלמוד תורה מהקרבת תמידין ומכל עבודת הקודש היותר נשגבה... חק הוא לישראל

שחובתו היותר קדושה, השומרת את חייו הרוחניים ממיתה אכזריה, היא שימצא בעריו ומדינותיו חלק רשום מקודש לתלמוד תורה, ששום לחץ מדיני לא יוכל להסיר מאתנו את החובה הקדושה הזאת.

וכשהיו אבותינו עומדים במעמד הצבאי היותר נמרץ בכיבוש הארץ, נאמרה ליהושע התוכחה על אשר ביטל את הישיבה יום אחד, ושר צבא ד' אמר לו: על של עתה באתי, על שביטלתם תלמוד תורה' (אגרות ראייה ג תתי).

'ע"ב) 'כבוד תורה דיחיד חמור...' –

'...ומזה יש עוד להתבונן מהו גודל החיוב על בני תורה להיות מעשיהם מתוקנים, שהרי אם בן תורה שקוע חייו בחטא כמה הוא גורם בזה בזיון לתורה ח"ו, והרי זה דומה כאילו בא אליו המלך לבקרו והוא מכניסו למקום מלוכלך שבביתו. וביותר צריך להיזהר מכל מה שמפסיד ערך תורתו. ושנינו באבות (ג' י"ז) 'אם אין תורה אין דרך ארץ ואם אין דרך ארץ אין תורה' ופירש הגר"ח ז"ל אם אין לו תורה אי אפשר להיות לו דרך ארץ, ואם אין לו דרך ארץ התורה תהיה לו ללא הועיל והיא כמיותרת דבזה הוא מאבד חשיבות האדם ואין זה כבוד לתורה ואז אינה מועלת לו. ומהאי טעמא כבוד התורה דיחיד חמור מלימוד התורה. וצריך להרגיש בעצמו חשיבות בכל תהלוכותיו לכבוד התורה (משנת ר' אהרן ח"א עמ' ריד).

'אמר רבא: פשיטא לי עבודה ומקרא מגילה – מקרא מגילה עדיף... תלמוד תורה ומקרא מגילה – מקרא מגילה עדיף' –

תיבת ונשמע יש במסורה שלש פעמים; ונשמע קולו בבאו אל הקדש – היינו עבודה; כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע – תורה; ונשמע פתגם המלך – קריאת המגילה. וכתוב שם בסמוך כי רבה היא – שהיא עדיפה יותר. וגם רבה אמרה (בעל הטורים תצוה כח, לה. וכנראה גרס 'רבה').

דף ד

'נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באו הנס'. בכתבי תלמידי הגרי"ז (ערכין א) מובא שחקר האם טעם זה בא להוציא מצות מקרא מגילה מכלל המצוות שהנשים פטורות בהן משום שהזמן גרמן, ושוב נכללות הנשים בעיקר החיוב, הכולל אנשים ונשים כאחת, או שמא טעם זה מצד עצמו הוא המחייב את הנשים בחיוב מחודש.

ונפקא מינה לענין עבדים שהוקשו לנשים לחיוב מצוות; אם ננקוט שבמגילה אין פטור של מצוה שהזמן גרמא – גם העבדים יתחייבו, כנשים. ואולם אם הנשים חייבות מטעם מחודש, ואותו טעם אינו קיים בעבדים – אין לחייב את העבדים.

ומדברי הרמב"ם (מגילה א) משמע שעבד פטור ממקרא מגילה, שכתב 'ועבדים משוחררים חייבים'. (וכן הסביר דבריו הגר"י קמיינצקי בספר אמת ליעקב, שחיוב הנשים הוא מחודש מפני שהיו באותו הנס, משא"כ בעבדים). ואילו מהטור (או"ח תרפט) משמע שעבד חייב. וכן דעת בה"ג. וכן פסקו הב"ח והמגן-אברהם. והרשב"ש (בשו"ת תנב-תנג) כתב שדברי הרמב"ם 'עבדים משוחררים' – שטפא דקולמסא הוא, ובאמת עבדים כנשים לחיוב. אלא שיש לפרש שאותו הטעם האמור בנשים, שאף הן היו באותו הנס, שייך גם